

דרכי אורה

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א פרשת פנחס תשפ"ד (39)

כבודם של בני קרח

ולא הזכיר כלל את קורח, ואפי' שהי' עיקר המחלוקת וכמו שאמר התנא 'מחלוקת קורח וכל עדתו'?

וי"ל בזה עפ"י דברי המשנה בב"מ דנ"ה ב' כשם שאונאה במקח וממכר כך אונאה בדברים וכו' אם הוא בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך שנא' וגר לא תונה ולא תלחצנו'. ובברייתא שם למדו זאת מהפס' לא תונו איש את עמיתו (ויקרא כה), כלומר שאי"ז נוגע רק לגר אלא איסור כללי הנוגע לכל א' מישראל, שאסור להזכיר לו את חטאי אבותיו, וכ"ה ברמב"ם פי"ד מהל' מכירה שהביא דין זה וכתב שמקור הדין הוא מ'לא תונו איש את עמיתו'. ומעתה נראה שמשום כן נמנע הכתוב להזכיר את חטא קורח לדורות, כיון שבני קורח נשארו חיים וקיימים, משא"כ דתן ואבירם שירדו לשאול ביחד עם כל בניהם ולא השאירו אחריהם צאצאים שיצטערו מפרסום חטאיהם, וזו כוונת הכתוב 'ובני קורח לא מתו', ללמדנו את החובה לדאוג לכבוד כל איש מישראל אף אם אבותיו היו חוטאים, ואת החובה להמנע מלהזכיר את חטאיהם.

ויש בנותן טעם להביא כאן מה ששמעתי מכבוד ידיד הגדול הגה"צ ר' שלמה לעסין שיחי', שפ"א כינס מרן הגר"א קוטלר זצ"ל אסיפה למחות כנגד א' שדיבר דברים אשר לא כדת על מרן הגר"י ז"ל מבריסק זצ"ל, אך למרות שבאותה אסיפה נשא הגר"א קוטלר דברים חוצבים להבות אש על הפגיעה בכבוד הרב מבריסק, מ"מ לא הזכיר כלל את שמו של אותו א' שכנגדו עשה את כל האסיפה, והסביר רבי אהרן זצ"ל שלאותו אדם יש נכדים הלומדים בישיבות ואסור להכאיב להם עד כדי כך. בינו זאת.

וב"ה שמצאתי ד"ז מפורש בפרש"י לתהלים (קפיטל קו) עה"פ 'תפתח ארץ ותבלע דתן ותכס על עדת אבירם': נראה שחלק כבוד לבני קרח מלהזכיר אביהם, תלה הקלקלה בדתן ואבירם עכ"ל. והנה ודאי שאי"ז דין כללי, ובמקום הצורך נזכרים גם חטאים פרטיים כיון שהתועלת היוצאת מכך גוברת על הצער הנגרם לצאצאי החוטא, אך לגבי בני קורח יש חובה מיוחדת לשמור על כבודם, וד"ז למד רש"י מלשון הכתוב, שמיד לאחר שהזכיר הכתוב את בליעת קורח באדמה מדגישה התורה 'ובני קורח לא מתו', וכיון שהתורה הקדישה פסוק מיוחד כדי לשמור על כבודם וללמד לדורות שהם חזרו בתשובה, יש ללמוד דין מיוחד הנוגע לבני קורח, שיש לשמור על כבודם, ולכן גם דוד המלך הזכיר בתהלים רק את דתן ואבירם הזכרו ולא את קורח.

וּבְנֵי אֱלִיָּאב נְמוּאֵל וְדָתָן וְאָבִירָם הוּא דָתָן וְאָבִירָם קְרִיאַי הָעֵדָה אֲשֶׁר הָיוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בְּעֵדַת קִרְחָ בְּהַצְתָּם עַל ה'. וְתַפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וְתַבְלַע אֹתָם וְאֶת קִרְחָ בְּמֹות הָעֵדָה בְּאֹכַל הָאֵשׁ אֶת הַמְּשִׁים וּמֵאֵתִים אִישׁ וַיְהִיו לְנֶס. וּבְנֵי קִרְחָ לֹא מָתוּ (כ"ו, ט – י"א)

מה שנכתב כאן שבני קורח לא מתו ואף שאי"ז שייך למשפחות ראובן, כדי לומר שרק בני קורח לא מתו אבל בניהם של דתן ואבירם נבלעו עמם ולא נשאר להם יורש, ומ"מ עדיין צריך ביאור למה לא פירשה התורה ד"ז שבני קורח לא מתו לעיל פר' קורח במקום שנתפרש כל המעשה.

ובס' אוה"ח הרגיש מקודם שדקדקה התורה שלא להזכיר להדיא כאן את חטאו של קורח, וכ' כי לא בא הכתוב כאן אלא לומר שהן הגה היו סיבה לכל מעשה קרח וכו' ואפשר שגם את קרח הם החטיאוהו, והגם שאמר הכתוב 'ויקח קרח' שנראה שמעצמו עשה, אפשר שהי' למה שקדם לו מהם, ולעולם הם היו אותו וכו', וזה לך האות כי האיש משה לא הי' משתדל לרצות אלא להם, דכתיב וישלח משה לקרא לדתן וגו' וכתוב וילך משה אל דתן וגו' שהרגיש שבהם הדבר תלוי, מעתה נפשות כל המתים תלויים בב' הרשעים ההם, ויש בזה לימוד זכות על קרח ועל המאיתים וחמשים איש עכ"ל.

ועוד כ' בס' אוה"ח הק': הודיע הכתוב ענין זה כאן ולא במקום עיקר המעשה וכו' כי כאן בא אלקים לקבוע העוון בדתן ואבירם ולהקל מעל קרח, לזה גמר אומר 'ובני קורח לא מתו', הכוונה שזה יגיד זכות אביהם שלא שטפם חובו כדרך ששטף חובם של דתן ואבירם כל בניהם, להיותם עיקר המחלוקת עכ"ל, ומשמע מדבריו שאם הי' כתוב לעיל שבני קורח לא מתו הי' זה חסרון בביאור חובו של קורח, ולכן אין צורך לכתוב ד"ז שם, אבל כאן בא הכתוב לומר לנו האמת שעיקר העוון הא' ע"י דתן ואבירם, ולכן הוצרך להבחין לנו החילוק שבני דתן ואבירם מתו ולא בניו של קורח.

ולכא"ו ד"ז כתוב להדיא בתורה, וידעתם היום וגו' ואת אותותיו וגו' ואשר עשה לחיל מצרים וגו' ואשר עשה לכם במדבר וגו' ואשר עשה לדתן ולאבירם בני אליאב בן ראובן אשר פצתה הארץ את פיה ותבלעם ואת בתיהם (ובתרגום: "ית אינש בתיהון") ואת אהליהם ואת כל היקום אשר ברגליהם (פרש"י: זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו) בקרב כל ישראל" (דברים יא). ובאמת כבר תמה הרמב"ן שם (פס' ו') על לשון הכתוב, מדוע נכתב רק שמם של דתן ואבירם

אין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים

-- מתוך דברים שנשא רבינו הגדול מרן שליט"א בתקופת הבחירות בארה"ב. השון תש"פ --

יש עכשיו בחירות בארצות הברית, והנשיא שהיה עד עכשיו, היה טוב ליהודים, והרבה מאחינו דואגים שמא יפול בבחירות. צריך לעורר ולהזכיר את מה שהיה רבנו הגדול מרן ראש הישיבה זצ"ל רגיל לומר, שאע"פ שאמריקה היא מלכות של חסד, וארץ ישראל בלי אמריקה אינה יכולה להתקיים לכאורה, וצריכים להתפלל על זה. אבל יהודי צריך לדעת, שאנו נמצאים כעת בגלות, וכלל ישראל עבר את כל הגלויות בס"ד רק על ידי לימוד התורה. התורה הק' זה מה שהחזיק את כלל ישראל כל הדורות, בלי נשק וכלי מדינה. ואין לנו לבטוח באמריקה, אמריקה עושה רק מה שטוב בשבילה, היום כך ומחר אחרת, הכל נתון לפוליטיקה. אנחנו צריכים לזכור ולדעת שאין לנו להישען אלא על אבינו שבשמים והקב"ה ירחם עלינו.

לא ימיש מתוך האהל

שם טוב בעולם'. ועוד במד"ר (כא,יד) ביארו חז"ל מה נכלל ב'לא ימיש מתוך האהל': א"ל הקב"ה וכו' בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה, יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד, והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך, הוא היה מסדר את הספסלים והוא פורס את המחצלאות, הואיל והוא שרתך בכל כחו כדאי הוא שישמש את ישראל, שאינו מאבד שכרו ע"כ.

ומכ"ז מבואר שהי' ליהושע שתי מעלות נפרדות יותר מחבריו: א' – שהי' משרת משה ושימשו, ב' – שהי' משכים ומעריב בבית הועד של משה ומסדר את הספסלים עבור הלומדים. ונראה דבאמת היו לו ב' תפקידים, א' – לישא את מושא העם במקומו של משה לאחר פטירתו. ב' – להיות מקבל התורה ממושה ולמסור אותה לישראל, וכל א' משני תפקידים אלו נבע ממעלה אחרת של יהושע. מכח שרותו את משה זכה לירש את מקומו ולשמש את כלל ישראל, אך כדי למסור את התורה לישראל צריך הי' להיות 'ממית עצמו מנעוריו באהלי החכמה', וזאת ע"י שהשכים והעריב בישיבתו של משה וסידר שם את הספסלים.

מובן איפוא, שבפרשת פנחס, ששם מדובר בירושת מקומו של משה בהנהגת בני ישראל, שם נאמר שצריך יהושע 'ליטול שכר שימושיו', כי 'גדולה שמושה יותר מלמודה' (ברכות ז:). אמנם במס' אבות מדובר על סדר קבלת התורה, ושם מבואר מדוע זכה יהושע להיות אבי המסורה של התורה, שהרי גם פנחס אלעזר וכלב למדו את כל התורה ממושה, ולמה זכה יהושע להיות מוסר התורה? ע"ז פירש רש"י שליהושע היתה מעלה נוספת שלא היתה באחרים, 'שהי' ממית עצמו מנעוריו באהלי החכמה וקנה שם טוב בעולם'.

יפקד ה' אלקי הרוחה לכל בשר איש על העדה (כ"ז, ט"ז) וברש"י כיון ששמע משה שאמר לו המקום תן נחלת צלפחד לבנותיו, אמר הגיע שעה שאתבע צרכי שיירשו בני את גדולתי. א"ל הקב"ה לא כך עלתה במחשבה לפני, כדאי הוא יהושע ליטול שכר שמושו שלא מש מתוך האהל, וזהו שאמר שלמה (משלי כז, יח) 'נוצר תאנה יאכל פריה' ע"כ.

מקור דברי רש"י הוא בתנחומא (פנחס יא): א"ל הקב"ה למשה 'נוצר תאנה יאכל פריה', בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה, יהושע שישמשך כדאי הוא שישמש את ישראל ע"כ. ומפשטות הלשון 'יהושע שישמשך' משמע שמטעם זה זכה להיות מנהיג ישראל, וכן משמע מלשון רש"י 'כדאי הוא יהושע ליטול שכר שמושו שלא מש מתוך האהל'. וכן משמעות הפס' (שמות לג): 'ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל', כלומר שהטעם שלא יצא יהושע מהאהל הוא משום תפקידו כמשרת של משה.

אמנם בפרש"י ריש מסכת אבות על דברי התנא 'משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע': ולמה נאמר 'ומסרה ליהושע' ולא לאלעזר ולפנחס ולא לשבעים זקנים המתנבאים במחנה? שלא רצה למסרה אלא למי שהיה ממית עצמו מנעוריו באהלי החכמה וקנה שם טוב בעולם, וזה יהושע שנא' 'יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל', ואעפ"י שכתוב על פנחס 'תורת אמת היתה בפיהו' ע"כ. והנה לא הזכיר שם כלל שיהושע שימש את משה, אלא שהמית עצמו מנעוריו באהלי החכמה, ואפ"י כשהביא שם רש"י את הפס' 'ומשרתו יהושע בן נון וגו' השמיט את התיבה 'ומשרתו', ומשמע שלא זו היתה הסיבה לכך שקיבל את התורה, אלא רק משום ש'היה ממית עצמו מנעוריו באהלי החכמה וקנה

איש אשר רוח בו

לעולם בגוף שאינו בעל מדות טובות, לא שילמוד התורה ואחר כך יקח לו המצוות, כי אי אפשר". זו היא ההכנה שצריך האדם לעשות לתורה – ע"י שמסגל לעצמו מידות טובות. כיון שללא מידות טובות יאבד את חכמתו, וכמו שאמרו חז"ל (פסחים סו:): שכל הכועס או מתייהר חכמתו מסתלקת. אך אם האדם קונה לעצמו מידות טובות, על ידי זה יהיה האדם 'מוכן לקבל אור פני מלך חיים', וזהו אורה של תורה.

ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו (כ"ז, י"ח)

ובספורנו: איש אשר רוח בו – מוכן לקבל אור פני מלך חיים, כענין ובלב כל חכם לב נתתי חכמה עכ"ל.

ויש להבין, מה היא אותה הכנה שעל ידה יהי' האדם 'מוכן לקבל אור פני מלך חיים'? תשובה לכך מציינו בדברי רבינו יונה באבות (פ"ג, מ"ז): "אם אין דרך ארץ אין תורה – ר"ל שצריך תחילה לתקן את עצמו במדות, ובזה תשכון התורה עליו, שאיננה שוכנת

מעמד 'לחיים' לרגל הו"ל של הספר "גיעת ערב"

מעמד לחיים מיוחד נערך במעונו של רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א, לרגל ההוצאה לאור של הספר "גיעת ערב", משיעוריו של רשכבה"ג רבינו הקדוש מרן בעל האבי עזרי זיע"א, על מסכת בבא קמא. בהשתתפות גדולי תלמידיו של רבינו הגדול מרן זיע"א, הגאונים הגדולים רבי איתמר גרבז שליט"א ראש ישיבת "אורחות תורה", רבי אברהם ישעיהו אדלר שליט"א ראש ישיבת "בית דוד" ורבי בן ציון ברגמן שליט"א רא"כ רשב"י ונכדו הגדול של מרן זיע"א יחד עם המו"ל הגאון רבי מאיר הרשקוביץ שליט"א מרבני כולל פוניבז'. רבינו מרן שליט"א שח במעלתו של הספר, שנכתב ונערך כצורת אמירת הדברים בשעתם. עוד הוסיף כי הרבצת התורה לתלמידים של רבינו הגדול זיע"א הייתה מתוך מסירות נפש כפשוטו, כפי שהוא עצמו העיד על כך בצוואתו הק': "כי גם אני מסרתי את נפשי להצלחתכם בלימוד". וכי רבה זכותם של המתעסקים בהוצאת תורתו לאור עולם למען יעמדו ימים רבים ושפתותיו דובבות בקבר. רבינו מרן שליט"א האציל מברכותיו לראש הישיבות שליט"א שיזכו להאריך ימים על ממלכתם, בהרבצת תורה ויראה לתלמידים, להגדיל תורה ולהאדירה, לתפארת עולם התורה.